

Annorlunda STENAR

Det går att göra en grav personlig på många sätt när vi väljer material, form och inskription. Ändå gör vi gärna som tidens rådande kultur säger. Gravar för dem som dör unga och för starka personligheter tar sig oftare lite annorlunda uttryck. Och kanske vill allt fler använda den möjlighet graven ger att berätta om det liv som levts.

TEXT: ANNA FREDRIKSSON

FOTO: ANNA FREDRIKSSON

Hampus föräldrar kunde inte tänka sig en traditionell gravsten till sin 13-årige son. Med en gravvård av glas tycker de att minnet blir ljusst.

Vittnar om liv – inte bara död

V i går med åkern på ena sidan och Irsta kyrka på den andra. In genom öppningen i stenmuren. På långt håll ser vi hur det liksom lyser där framme, i ena hörnet av kyrkogården. Glasgravstenen smälter samman med den omgivande marken, grönskan och himlen men samtidigt lyser och gnistrar den när ljuset faller in genom glaset.

– Det är bra att det är sol idag. När det regnar är det också fint, fast med en annan lyster. Och när det är snö runt graven är det vackert på ett annat sätt, säger Jan Björkenfjäll.

Det är hans och Lindas son Hampus som ligger begravd här. Varje fredag efter jobbet kommer Jan hit för att vara med Hampus en stund. Och också andra dagar när han är extra ledsen.

En bänk står en bit bort, vi flyttar den intill så att vi kan sitta och se alla detaljer på glasgravstenen.

– Hampus själ var kristallklar. Han hade inte velat ha en sten, det hade han inte tyckt varit coolt. Han gillade det som var coolt. Och också det som var gulligt, säger Jan.

Hampus var bara 13 år när han dog på ett träningsvarv inför en motorcross tävling. Det är hans blick under motorcykelhjälm som möter betraktarens från glasgravstenen. Han är fångad på bild, mitt i farten.

FOTO: ANNA FREDRIKSSON

– Vi beställde en vanlig sten först, men det kändes inte rätt. Vi hade kommit ganska långt med designen av den. Vi skulle göra den blå, och den skulle ha en särskild form. Men vi kände ändå att vi inte skulle få det vi ville ha, säger Jan.

KONTAKTEN MED begravningsbyrån var bra, men Linda Björkenfjäll är besviken att de inte fick mera råd och stöd när det gällde gravstenen.

– Man behöver mycket hjälp. Det finns ju de som inte alls orkar. Begravningsbyrån var förvånade att vi ville vara med och besluta om detaljerna, de var ovana vid det. Men jag tror att många som förlorat barn kan vara måna om att få vara föräldrar hela vägen. När byrån inte visade några alternativ tog vi fram våra mamma- och pappakrakter och sökte vidare på nätet.

Så hittade de Peter Ahlén som gör gravstenar i glas. Han gav den stötning Jan och Linda behövde och de fick vara med och peta i det mesta.

Också Peter Ahléns egen historia om varför han började göra glasgravstenar kändes bra.

– Han ville göra något speciellt för sin bror. Nu har han gjort något speciellt för oss också. Han brydde sig, vi kunde till och med bli lite osams om några detaljer, ler Jan Björkenfjäll.

När glasgravstenen var klar efter fyra månader, hörde Peter Ahlén av sig och sa att nu skulle den monteras. Men han ville inte att Jan eller Linda skulle vara med då.

– Sedan ringer han och säger: nu kan du komma ner. Redan från grinden ser jag hur fin stenen är. Lättsam och ljus. Jag bara gick fram och kramade honom, säger Jan.

Peter Ahlén vet att det kan ta tid att montera stenen.

– Jag vill att vid den första upplevelsen ska stenen stå där. Vi ska ha gjort det snyggt runt omkring. Det ska kännas att nu är den klar, så här blir det, säger han.

DET VAR EN stor lättnad för Jan och Linda när glasgravstenen kom på plats, mycket ångest släppte då. En kommentar som de fått och är särskilt glada för, är att den vittnar

Jan går ofta till gravstenen. "Men Hampus är med oss överallt!"

Överkanten på stenen formar en del av ett hjärta. Här har pappa Jan fullföljt hjärtat med lindnäsor.

om att Hampus har levt, inte bara om att han är död.

Här finns kungsvörnen som symboliserar frihet. Här finns också Hampus logotype, som han ritat själv och använde i sin Youtubekanal. Och en skateboard. Bakgrunden är Åreskutan, där Hampus trivdes, men sedd ur en annorlunda vinkel, från baksidan. Himlen är formad som ett hjärta och att kanten är av klarglas gör hjärtformen extra tydlig.

Ett hjärta som idag fortsätter med hjälp av lindnäsor på marken.

– I vintras trampade jag upp ett hjärta i snön. Sedan gjorde de andra runtomkring likadant vid sina gravar, berättar Jan.

Ledljus i en lykta som speglar sig och ger stjärnreflexer i stenen har också fått efterföljare.

– I sommar har det varit eldningsförbud, men annars tänder jag de röda lyktorna också. Och en blå i mitten.

Det är Hampus lillebror Elliot som har gjort den.

DET LIGGER OLIKA saker runt gravstenen, bland annat en Rubiks kub i sten som Jan gjort själv.

–Ja jag kunde inte få med allt på själva stenen, det fick inte plats. Jag fick ge mig där, men Hampus var fenomenal med kuberna, säger han.

Att göra saker med händerna hjälpte dem båda i början. Linda gjorde i ordning en rabatt till Hampus hemma vid huset. Hon vill hellre minnas honom där, går inte lika ofta till gravstenen som Jan.

– Jag började göra ett eget kors i trä. Ett tillfälligt till gravstenen. Men jag kan inte göra ett kors till min son. Att överhuvudtaget designa en gravsten åt sitt barn det är absurt, säger han.

Platsen för gravstenen är omsorgsfullt vald.

– Inte på kanten, vi ville att han skulle ha lugn och ro men också utsikt. Och det skulle vara under trädet, men trädet skulle inte stå i vägen.

I början kunde man sitta på gräset, då var det tomt runt Hampus grav. På de två åren som nu har gått har det kommit nya gravar. Jan och Linda Björkenfjäll har lärt känna andra föräldrar som förlorat barn och ungdomar.

– Nu inser man att det händer hela tiden, säger Linda. ■

FOTON: ULLA RASMUSSEN

Många av kommunens anställda och invånare kände igen Jan Johanssons namnteckning och den finns också på gravvården.

Rost & ros

Både äldre och yngre attraheras av smeden Ulla Rasmussens gravvårdar i järn.

De äldre som väljer smide till en gravvård är ofta hembygdsintresserade och önskar en symbol med anor långt tillbaka i tiden. På 1600-talet blev järnet billigare och lättillgängligare och järnkorsen blev en vanlig syn på kyrkogårdarna, bra mycket hållbarare än träkorsen som använts tidigare. Men så i början av 1900-talet blev järnet omodernt och korsen skrotades på många håll. Så också på Ekshärads kyrkogård i Hagfors kommun där de lades i en hög i utkanten av kyrkogården. Men tack vare personal i kyrkan och en lokal smedja togs järnkorsen i Ekshärad till nåder och placerades ut igen under 1920-talet. Nu finns här över 450 smidda järnkors bevarade och uppsatta, de flesta från 1700- och 1800-talet. En riktig kulturskatt.

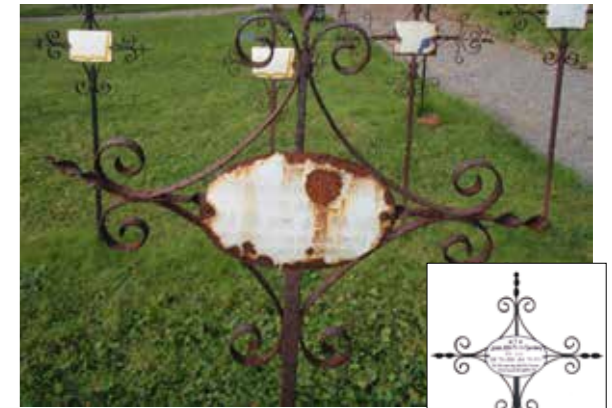
ULLA RASMUSSEN renoverar gamla kors, gör nya efter gamla förebilder men också helt nyskapande gravvårdar.

– Yngre frågar mer efter symboler, kanske ett kvinnotecken eller vill ha en alldeles egen design, säger hon.

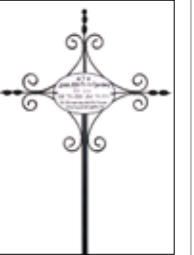
Kanske väljer de något dramatiskt där allting är bränt och en röd ros blir en mycket vacker kontrast.

– Väljer man smide har den alltid haft något starkt intresse eller varit konstnärlig. Om det är en ung person som ska begravas vill de anhöriga poängtera just det.

På Gudmundrå kyrkogård i Kramfors finns en gravvård i smide full av symboler som minne av Jan Johansson som var socialdemokratiskt kom-

På Högsjö kyrkogård i Härnösand finns ett kulturminnesskyddat gravkvarter med kors som Ulla Rasmussen gör kopior av.

munalråd i kommunen. Han dog 67 år gammal 2012. Basen är tillverkad av en gammal rostig u-balk och står för industrin och arbetarklassen. Korset symboliserar tron både på framtidens samhälle, på människans kraft och en privat tro på en högre makt.

– Rosen fungerar som markör för socialdemokratin men också för kärlek som han gav och för de efterlevandes kärlek, berättar Ulla.

–Visst har vi blivit likriktade i vårt val av minnesplatser. Personligen tycker jag att en begravningsplats med blandade former och uttryck är mycket trevligare.

Men det viktigaste är att de anhöriga blir nöjda, säger hon.

Hon har gjort flera gravvårdar till människor som fortfarande lever.

– Då får de anhöriga en personlig relation till minnesmärket, känner igen det från farmors eller mormors hem. Det blir en extra dimension. ■

– Rosen blir en kontrast mot det brända som sedan också rostas. En av mina favoriter, säger Ulla Rasmussen.